

Én, Faluközi Anna Papp Lajosné

1922. szeptember 3-án születtem Bukovinában, Istensegítsen. A harmadik gyermek voltam. Az első '19-ben született, a második '20-ban. Utána jöttek a többiek. Kilencen lettünk testvérek.

Egyszer kitört egy járvány, busának mondták. Ez olyan torokbetegség, amittől megdagadt a nyak. Csak a gyermekeket vitte! Kétévestől olyan öt-hat évesig. Ragályos volt. Egyszerre kettőt, hármat vittek a temetőbe.

Csak két osztályt tanultunk magyarul, a többit románul. Nem engedték, hogy magyarul beszéljünk. Három román és két magyar tanítónk volt: Molnár Géza (ő itt halt meg) és Hadikfalvi István.

Hagymát, káposztát természetünk, meg mindenféle zöldséget. Nálunk nem sorban *vették* a kukoricát, hanem úgy, ahogy a búzát. Amikor eljött a kukoricatörés ideje, összeálltak a szomszédok és segítettek egymásnak. Nem tisztán, hanem *panusásan* (rajta maradt a kukoricán a külső héja) törtük a kukoricát. A szekeret megtöltöttük, ketten hazavezették a szekérral a teheneket, a többiek addig törték a másik szekérral. Otthon bédobáltuk az árnyék alá vagy a csűrbe. Árnyékalja minden háznál volt, még a szegényeknek is. Este többen összegyűltünk, a panusát ott téptük le a kukoricacsőről egy halomba, s abban a gyermekek ugráltak, jáccódtak. Ahogy csináltuk, egyikünknek ilyen, a másiknak olyan ének jutott az eszébe, olyan énekeszó volt, pedig nem ittunk. Ott más kukorica volt, nem ilyen, mint itt: sötétsárga, aprószemű. Kettőt esszekötöttünk, amilyen hosszú volt az árnyékalja, véges végig áttettük a gerendán. S az szép volt! Amikor megszáradt, le kellett morzsolni. A morzsolts kukoricát átrostálták, az apró szem kihullott, a szebbeket elvitték a malomba és megőröltették. Abból főztük a málét.

Mi, gyermekek jáccotunk lakodalmast. Nem tudom, él-e még Csátalján Furkó Anti. Ő volt a vőlegény, én pedig a *hazai*. Így mondtuk otthon a menyasszonyt. Be voltam rakva. (Leloptuk a függönyt az ablakról, abból csináltuk a fátlyat, s az lett rátéve a „hazaira”). Felültünk a szekerkébe, hatan-nyolcan

GUTAI ISTVÁN (1950) író, a paksi városi könyvtár nyugalmazott igazgatója. Legutóbbi kötete: *Kocsikerék a nyakcsigolyán* (Pro Pannonia, 2018).

fértünk bele. Két gyermek húzta. Aztán táncoltak a gyermekek, ahogy tudtak. *Gólyást s kétfelé tappantóst s az ajtóig s még vissza-táncokat, főleg szájmozsikára!* Ehhez még étel is jutott, általában galuska (töltött káposzta), s utána mentünk az utcán Farkas bá'-hoz, mert ő muzsikus vót, s neki is kellett táncolni az ő mozsikájára!

A hat osztályt kijártam, utána június elején vittek engemet is Móduvába. (Onnan jöttek az őseink 1776-ban Istensegítsre!) Ritkítottuk a cukorrépát, és augusztus elején mentünk haza. A szülők kapták a fizetést, mi ott csak enni kaptunk. Bablevest, krumplilevest, málét, túrót... Jézus örözzön meg attól a szállástól! Egy nagy, hosszú fészterben aludtunk, bárcsak annyira tudnék aludni most, mint akkor. A napfelkelte már kint kapott a mezőn, délben se volt pihenés, csak addig, amíg megettük az ebédet.

Galacon három gyermekre kellett vigyáznom tizenöt évesen. Egy évig maradtam ott. A minisztériumban dolgozott az ember. Lakott velünk egy öreg néni is, rá is kellett vigyázni. A gyermekeket tanyítottam magyarul és énekelni is, amikor volt kis időm. A konyhán kellett segíteni főzni s sütni! Egyszer néhány napra elmentünk Konstancára kirándulni. A három gyermek meg az öregasszony. Aztán nagybacsák lettek a gyermekek, kettő ment iskolába, egy óvodába.

Konstancáról eszembe jut ez az ének:

Konstancáról most indul ki a hajó,
S tetejébe ki van téve a zászló.
Citromfája sárgára van kifestve,
Isten veled szülőfalum örökre.

Az úrnak a testvére Bukarestben lakott. Megkérdezte: átmennék-e vele, hogy tanítsam magyarul a kislányát. Elfogadtam. Megírtam anyámnak, miről van szó. Azt válaszolta: „Ha gondolod, menjél, ha jó a család.” Így kerültem tizenhat évesen (1938 év végén) Bukarestbe a galaci gazda ajánlásával. Ott egy négyéves leánkára kellett vigyázni: fürösztetni, öltöztetni, fésülni, sétálni vele. Mindig együtt ebédeltünk, az apjának saját éttermei voltak, nagygazda volt. Még a nevére is emlékszem, Swarcz Zoltánnak hitták! Nagyon jó sorom vót akkor! Aztán '39 őszen a város forrongani kezdett (zsidóüldözés). Nem mertem ott maradni, anyám sem engedte volna, úgyhogy '39 karácsonyára vonaton hazamentem testvérbátyámmal, aki szintén ott élt akkor, ott tanult!

Bukovinábam öt falu volt: Hadikfalva, Istensegíts, Andrásfalva, Fogadjisten, Józseffalva. Mind az öt falunak romának kellett volna lenni. Nem katolikus romának, hanem olyanak, amilyenek ők. Gáspár Marci (olyan tanácselnök-féle vagy inkább ott még bírónak hitták) és Németh Kálmán, a józseffalvi katolikus pap eljött a magyar kormányhoz, és ezt elmondta. Kihirdette a pap, Elekes Dénes, hogy miről van szó; mindenki készüljön. (Azt mondták a múltkor a tévében: „Bukovinából elmenekültek.” Nem menekültünk! Minket a magyar kormány hozott haza!) Elég időben megtudtuk a telepítés idejét, ezért volt időnk

felkészülni mindenre! Elmentünk a temetőbe elbúcsúzni a halottainktól, a templomban a papunk szép, megható prédikációt mondott, sírtunk is. Izgatottan készültünk a „nagy útra”, az új hazába! Esszepakoltuk a fontos dolgainkat például a szövőszéket, a viseleteket, edényeket, élelmiszert, kéziszerszámokat... még a köpülőt es! Minden családnak volt vagonja. Az állatokat nem hozhattuk el; gondolom az ott élő oláhok elbitorolták azokat es, akárcsak a földet, ami ott maradt utánunk. A házát is otthagya mindenki. A vagonokat egyenruhás emberek irányították, pontosan nem tudom, kik voltak, de nagyon szót fogadtunk nekik, rendesek is voltak ők es! A remény az volt, hogy az „új hazában” minden család földet kap házacskával, s ott szép békességben élhetünk s gyarapodhatunk, megtartva vallásunkat szokásainkat. Aztán Bácska lett belőle '44 őszén!

Ültünk a vagonokban s beszélgettünk, s amíg nem értünk Magyarországra, azt ettük, amit otthon csomagoltunk! Amikor szükségünk volt, megállt kis időre a vonat, s mentünk tovább! Amikor Magyarba értünk, egy nagy étterembe ételt kaptunk, s volt, ahol nagy muzsikával fogadtak, akkor nagyon örvendtünk! Sajnos nem emlékszem az útvonalra, Szerencsen és Monokon is jártunk, münköt egy monoki család a tanyájába fogadott be. Aztán Szegeden egy hosszú teremben gyűltünk össze, ott szétosztottak bennünket a környező településekre, mert akkor bizonytalan vót még, hogy hová kerülünk! Közeledett, hogy megyünk Bácskába. De ott még folyt a háború!

Két orvos minden embert, asszonyt, gyereket megvizsgált. Odaértek a huszonkét éves testvéremhez, Rózsához és megállapították a tüdőgyulladást. Mondta a doktornő: „Mi meggyógyítjuk a kórházban, és maguk után küldjük.” (Akkor már tudtuk, hogy Bácskába megyünk.) Rózi nem akart elmaradni tőlünk, és negyvenkettő februárjában meghalt. Bácskában, Bácsistensegítsen (szerbül Sokolac) van eltemetve. Soha nem láttuk már a sírját!

Féltünk kimenni a házból. Általában az egy faluból jöttek egy körzetbe (több faluba) próbálták elhelyezni, a nagyobb családok kicsit módosabb házakat kaptak, kicsit több földet s állatot is többet! Kicsit kies, elhanyagolt fűvek vótak, de azért is tettek münköt oda, mert tútták, hogy a székelyek erőst dógos, szorgalmas s szapora népek, s fel fogják virágoztatni Bácskát!

A napkelte a mezőn ért, a napszentülés a mezőn ért. Egész nap dógoztunk. Mégis óriási szép vót Bácska! Soh' se tudom elfelejteni. Bukovinában se vót olyan szép. Miért? Mer' fiatal vótam! Vasárnap mise, s ebéd után séták az utcán, a téren esszegyűltünk s beszélgettünk: leányok s legények!

Kiss János tanár vezette az énekkart, vótunk benne vagy negyvenen. Bukovinai dalokat énekeltünk meg azokat is, amiket ő tanított. Erre még emlékszek:

A kassai Vígadóban szépen szól a magyar nóta.
Viszi a szél, fújja a szél ki az orosz frontra.
Egy páncélos szívéhez kap, golyó száll beléje,
És a lelkét magyar nóták viszik föl a magas égbe.

A vőlegényemmel megvártuk a gyászt, és negyvenhárom októberében megesküdünk. Lajos előbb Rózsinak udvarolt, de hogy kárba ne vesszen semmi, elvett engem. (Rózsi a halálos ágyán a lelkemre kötötte: „Ha Lajos akar hezzád járni, Annácska, fogadd el, mert erőst jó legény!”) Ha Lajos hívta őt táncba vagy sétálni, Rózsi azt mondta: „Anna, gyere te is!” Lajos nem bánta, hogy hárman megyünk. Egy kicsit még kevély is volt, hogy ő két lánnyal megyen. Irigykedtek a fiúk rea.

Tizenkét muzsikás volt a lakodalmunkban! Luka Jánosék, trombitások. Apámnak is, apósomnak is barátai, ivócimborái, azért ingyen mozsikáltak nekünk! Csal egyszer kísérhettek el bennünket a faluban, mert háború volt. Húsleves, főtt hús, galuska, pecsenyehús, töltött kacs... volt a lakodalmi vacsora. Jó idő volt akkor, az udvarra rakták az asztalokat, közöttük táncoltunk. Nagyon szerettem táncolni, énekelni. De dolgozni is úgy, amennyi belefért!

Reggel jött az autó, Lajost felcsomagoltuk, visszavitték katonának. Negyvenöt szeptember 8-án jött haza. Egyik délután tudtuk meg, hogy el kell menekülni. Voltak már hízőnak valók, azokat levagdalták, a húsukat megsütötték pecsenyének és eltették zsírba. Baja felé jöttünk, a híd akkor még nem volt lebombázva. Aztán volt, akik elmentek Zala felé, ki merre látott, minél messzebb Bácskától.

Nem lett gyermekem. Diósberényben elmentünk a falu orvosához. Ő a feleségével otthon megműtött. Nem vett el semmi fizetést. „Csak úgy veszem majd el – azt mondta –, ha lesz gyerekük.”

Györkönyben utolért bennünket a front. Meg kellett állni. Az orosz apámnak megparancsolta: „Itt maradsz! Nem mész sehova!” A svábokhoz ugye béraktak bennünket, ha tetszett nekik, ha nem. Györkönyből Tengelicre kerültünk, münköt egy jószívű családfogadott be, ott voltunk télen, májusban Majosra irányítottak mindenkit. Sok család került ide. Az istensegítsi előjáróság is. Jóska s Julis testvérem Bonyhádra került, ott kaptak munkát, alapítottak családot. Mind a kettőjüknek szép hosszú élete vót. De az enyém a leghosszabb!

Lajos a fogságból való szabadulás után, ahogy közeledett hazafelé, egyre inkább hallotta, hogy Bácska elveszett, s az ott élő székelyek Magyarba menekültek, főleg Tolnába és Baranyába. Ott érdeklődjön! Úgy jutott el Bonyhádra, ahol egy elosztóközpont-féle működött, azt mondták neki, hogy Bácsistensegítsről az istensegítsiek közül sokat Majosra költöztettek, ott keresse őket! Így talált ránk.

Szép békesség van most, már jó darab ideje. Legelőször Pál Imre és Borsos Márta esküdtek meg. Azt nem lehet elmondani, hogy mit küzdöttek egymásért! Nem engedte egyik fél se a házasságot. Se a bukovinai, se az itteni. Pár éve még éltek az otthonban.

A férjem tíz évig a csarnokban dolgozott. Kannákban vitte a tejet, a vaját Bonyhádra meg a környékbe. Egyszer megismerkedett valahol a diósberényi orvossal. Azt így mesélte Lajos papa: „Anna! Az úgy megörült nekem, mintha a gyermeket látná! Megölelt és kérdezte: Mondjad, Lajoskám, lett gyermek? Mondtam neki: Lett. Őt! Hogy’ tudott az orvos örülni!” Negyvenhétben megszületett az első fiam, ötvenhatban az ötödik. (Le voltunk nézve, amiért öt gyermekünk lett.)

Első gyermekem, Jóska mindent megértett, szófogadó volt, de nem tudott beszélni. Okos gyermek vót, a leckéit ötöstre megírta. Mondta egyszer a doktornő: „Annuska! Ez a gyermek még annyit fog beszélni, hogy megunják!” „Nem hiszem, hogy megunjuk.” Ezt válaszoltam. Telt, múlt az idő. Egy pénteki napon süttem a fánkot. Azt vettem észre, hogy jön az egész osztály, a tanárnő hozza őket. Kanyarodnak be a konyhába. A tanárnő hangját meghallottam: „Józsikám! Mondd csak szépen azt, amit az iskolában mondtál!” Jóska gondolkodott egy kicsit és kimondta: ANYA! Hogy’ tudtam akkor sírni! Attól fogva beszélt. Agronómus lett, Palánkon tanult, s itt a helyi téeszcsében dolgozott egészen a nyugdíjig. Állatfelvásárló es vót, a környékbeli gazdáktól szedte esze a hízókot s marhákat, s vitték a hidasi állomásra, vagonba’ hordták el osztán!

Jancsi Lengyelen tanult, traktoros lett. Öcsi szobafestő, Domi mindenes. Dominak es vót nem is egy szakmája, mindig szorgalmas, családszerető vót, akárcsak a többi. Nagyon szeretett már kiskorától hermónikázni, de sosem tanulta, csak úgy magától, a füle után ment! Osztán egy jó ideje kezdte el a néptáncot s népzenét. Hegedülni es megtanult, azt is a füle után. Itt a faluban csináltak es egy csoportot, egyesületet, amiben csakis evvel foglalkoznak: tanyácsák a gyermekeket s még felnőtteket es erre a szép hagyományra! Nagyon sok helyt vannak barátai s ismerősei, Erdélytől Bácskán át a Felvidékig.

Négy kiló húsz dekával született a kislányom, Anika; egyedül voltam, az Úristenen kívül senki más nem volt mellettem. A lányom férjhez ment, a vő kómúves.

Lajos a csarnok után elment a brikettgyárba, huszonhat évig ott dolgozott. ’82-ben ment nyugdíjba, s még huszonhárom évig élt! Húsvétra, karácsonyra minden gyermekének kapott egy rend ruhát! Én a termelészövetkezet kertészetében dolgoztam tíz évig.

Tizennégy unokánk született, van húsz dédunokánk. A közeli hozzám tartozókkal együtt hatvanketten vagyunk! Nem gondolok ilyenkor se betegségre, se rosszullétre, csak ezt a szép hosszú életemet köszönöm meg a Jóistennek. Egy pap azt tanácsolta nekem egyszer: „Annuska! Ne csak zörgessünk, ne csak kopogassunk, hanem verdessünk!” Küzdelmes életem volt, mégis azt mondom, hogy szép.

Jóska erőst jó testvér volt (a fia orvos Füreden, a szanatóriumban), azt mondta egyszer, mikor összegyűltek, és én valahogy felhozódtam: (Nem hallottam, nekem más mondta.) „Hallgassatok ide! Anna koronát érdemel. Öt gyermeket felnevelt, a sógor mindig dolgozni járt. Mit gondoltok? Ki gondoskodott ételről, tiszta ruháról? Nem az anyjuk?”

Én azt mondom, amennyicske eszem van: az Úrjézus így akarta, hogy én ezt megérjem. Az ilyen szép nagycsalád ritkaság. Ha meghalok, avval halok meg, hogy mennyien vannak utánam, és mennyien fognak reám gondolni.

(A visszaemlékezés alapjául szolgáló interjú 2022. augusztus 3-án készült Majoson.)